

ภาคผนวก ข.

ภูมิหลังทางสังคม - วัฒนธรรมของคนมอญ

“ชาวมอญ” เป็นชนเผ่ามองโกลอยด์ พูดภาษาตระกูลมอญ – เขมร หรือตระกูลออสโตร – เอเชียติก มีถิ่นฐานเดิมอยู่ที่ตะวันตกของจีน จากนั้นก็อพยพมาตั้งหลักแหล่งที่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำอิรวดี ซึ่งมีศูนย์กลางความเจริญในระยะแรกอยู่ที่สะเทิม ทวันเท ทะละ และหงสาวดี ส่วนพม่าได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานที่พุกาม แล้วแผ่อำนาจลงมาในอาณาจักรมอญจนถึง ปี พ.ศ.2300 พลองพญามอญก็ถูกรวมเข้ากับพม่าจนถึงปัจจุบัน

มอญปัจจุบัน

ภาคเหนือ	จรดพะโคตอนบน ,มันตะเลย์ , อิรวดี และรัฐกะเหรี่ยง
ภาคตะวันออก	จรดรัฐกะเหรี่ยง , ประเทศไทยตลอดแนวจนถึงภาคใต้สุดที่ตีแหลมทวาย จนถึงเกาะสอง
ภาคตะวันตก	จรดอ่าวมะละเกาะมะ ในทะเลอันดามัน , ตะวันตกตอนเหนือจรดจังหวัดย่างกุ้งและพะโค

ประชากรของประเทศมอญ จากสถิติปี ค.ศ.1983 ของทางราชการสหภาพพม่า พบว่ามีประชากรชาย 3,182,147 คน ประชากรหญิง 3,217,702 รวมทั้งสิ้น 6,399,849 คน

ในส่วนของแผ่นดินมอญ ได้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน กล่าวคือ มอญภาคเหนือ ,มอญภาคกลาง และมอญภาคใต้

1. มอญภาคเหนือ

มอญภาคเหนือ มีทั้งหมด 28 อำเภอ เมืองสำคัญก็คือ เมืองพะโค ส่วนเมืองหงสาวดีซึ่งเป็นเมืองเก่าของมอญก็ตั้งอยู่ในภูมิภาคนี้ด้วย โดยอยู่ติดกับเมืองพะโค แต่ปัจจุบันนี้เป็นเมืองร้างเพราะถูกพม่าเผาทำลายเมื่อ พ.ศ.2300 จำนวนพื้นที่ของมอญตอนบน หรือมอญภาคเหนือมีประมาณ 15,214 ตารางไมล์ และมีประชากรประมาณ 3,800,000 คน โดยแบ่งเป็นชาย 1,888,105 คน ประชากรหญิง 1,912,135 คน

ประชากรของมอญตอนบนประกอบอาชีพ ทำไร่ ทำนา ทำไม้ ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม พืชผลทางเศรษฐกิจที่สำคัญก็คือ ข้าว ยางพารา อุตสาหกรรมป่าไม้

2. มอญภาคกลาง

มอญภาคกลาง มี 10 อำเภอ เมืองสำคัญของภาคนี้ คือ มุกดาหาร , ยะโฮร์ และเมืองสะเทิม มีเนื้อที่ 4,748 ตารางไมล์ ประชากรประมาณ 1 ล้าน 6 แสนคน หรือ 1 ใน 7 ของประชากรที่เป็นมอญทั้งหมด โดยแบ่งเป็นประชากรชาย 832,980 คน ประชากรหญิงจำนวน 849,061 คน

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ การเกษตร เช่น ปลูกข้าว ถั่วลิสง ยางพารา อ้อย พริก เป็นต้น อาชีพเลี้ยงสัตว์ อาชีพประมง ขุดแร่ และอุตสาหกรรมป่าไม้

3. มอญภาคใต้

มอญภาคใต้ มี 10 อำเภอ เมืองสำคัญของภาคนี้ คือ ตะนาวศรี ซึ่งเปรียบเสมือนเมืองหลวงของมอญ และเมืองมะริด มีเนื้อที่ประมาณ 16,736 ตารางไมล์ ประชากรประมาณ 918,000 คน ประกอบด้วยประชากรชาย 461,062 คน ประชากรหญิงจำนวน 456,566 คน

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ทำไร่ ทำสวน ประมง ทำแร่ มีแร่ธาตุที่สำคัญคือ แร่ดีบุกและพลูม และอุตสาหกรรมป่าไม้

พืชผลทางเศรษฐกิจที่สำคัญ เช่น ยางพารา หนาก มะพร้าว ถั่วลิสง งาม สวนทุเรียน มังคุด และผลิตผลจากทะเล

วัฒนธรรมและประเพณีมอญ

มอญเป็นชนชาติที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานชาติหนึ่ง ในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นผลทำให้มอญมีวัฒนธรรมต่าง ๆ มากมาย ทั้งวัฒนธรรมทางด้านการแต่งกาย ภาษา การกินและประเพณี

1. วัฒนธรรมการแต่งกาย

การแต่งกายของคนมอญจะได้รับอิทธิพลจากพม่ามาก เพราะตกเป็นประเทศราชของพม่ามาช้านาน โดยลักษณะการแต่งกายของผู้ชายและผู้หญิงมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ

- การแต่งกายของผู้ชาย จะนุ่งผ้าที่เป็นลายตาหมากรุก หรือ ที่เรียกกันว่า “โลว์ง” ส่วนมอญเรียก “สล่ง” ส่วนเสื้อจะใส่เสื้อกุดเย็บ เป็นเสื้อคอกลม ผ่าอกตลอด แขนทรงกระบอก ตัวเสื้อสั้นมักใช้เป็นเสื้อชั้นนอก เดิมทีจะมีผ้าโพกหัว สำหรับผู้ชายจะนิยมสีกตามร่างกาย

- การแต่งกายของผู้หญิง ผู้หญิงจะนุ่งผ้ากะนิน หรือกานิน มีสีพื้น ๆ ไม่ใช่ผ้าตาโต ๆ เหมือนผู้ชาย ถ้าเป็นตาก็คจะเป็นตาขนาดเล็ก ยาวคร่อมสัน ไข้วมยาวและเกล้าเป็นมวย ค่อนไปข้างหลัง

2. วัฒนธรรมทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณี

คนมอญจะมีวัฒนธรรมประเพณีหลายอย่างด้วยกัน เช่น การเกิด การบวช การแต่งงาน การทำศพ และการนับถือผี

- การเกิด

คนมอญจะมีความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดอยู่มากมาย โดยจะมีความเชื่อตั้งแต่ช่วงเริ่มตั้งครรภ์ ช่วงคลอด การฝังรก การอยู่ไฟ เป็นต้น

ช่วงตั้งครรภ์ จะเชื่อว่า ห้ามพี่น้องที่สนิททำพิธีมงคลหรือบวช และไม่ยอมให้คนต่างถิ่นมาค้างที่บ้านหญิงตั้งครรภ์

ช่วงคลอด คนมอญจะเชื่อว่าตอนคลอดพระพรหมจะลงมาลิขิตหน้าผากเด็ก ทำให้บ้านที่มีการทำคลอดต้องนำผ้าขาวมาปูตั้งแต่ประตูหัวบันไดบ้าน จนถึงที่ทำคลอด ส่วนข้างที่นอนเด็กต้องจัดมะพร้าวปอกเปลือกลูกหนึ่ง กล้วยหวีหนึ่ง แป้งหอม น้ำมันหอม ดินสอ สมุด เอาใส่พานไว้ เพื่อให้พระพรหมใช้ลิขิตหน้าผากเด็ก

การฝังรก ต้องฝังไว้ใต้บันไดแบบเดียวกับคนลาว

การอยู่ไฟหลังคลอด จะอยู่ไฟแบบใช้ฟืน โดยในการตัดฟืนจะต้องตัดให้เสร็จในวันเดียว แล้วนำฟืนที่ตัดได้มากองไว้ โดยเอาดุ้นฟืนตั้งขึ้น หลังจากนำไม้ฟืนมากองเสร็จแล้วก็เอาหนาม เช่น หนามพุทรา มาสะไว้ข้างบน เพื่อป้องกันภูตผีปีศาจเข้าไปสิงในดุ้นฟืน ในส่วนของวิธีการอยู่ไฟ จะให้ผู้หญิงที่คลอดใหม่ ๆ มานอนบนไม้กระดานแผ่นเดียว และใช้หยวกกล้วยมาทำเป็นแม่เตาไฟ พร้อมทั้งนำหวดที่ใช้หนึ่งข้าวเหนียวมาตั้งข้าง ๆ กองไฟอันหนึ่ง ขณะเดียวกันก็จะมีไม้ที่ใช้ตำข้าววางขวางประตูไว้

- การบวช

พิธีการบวชของคนมอญจะคล้าย ๆ กับของคนไทย กล่าวคือ มีการจัดดอกไม้ ธูปเทียน ไปขอขมาญาติ ๆ ก่อนบวชก็ต้องไปอยู่ที่วัดก่อนเพื่อเรียนรู้บทสวดมนต์สำคัญ ๆ ที่จะใช้ในระหว่างบวชเป็นพระ แต่การบวชของคนมอญกับคนไทยจะต่างกันที่คนมอญจะเชื่อว่า ผู้ที่จะบวชไม่ควรไปท่องเที่ยวชานนาคในบ้าน และมีการทะเลาะทะเลาะกัน กล่าวคือ การให้ขอขมาพระภูมิเจ้าที่ที่วัด และการทะเลาะสืมาอุปโบสถ์ ซึ่งในการเวียนรอบโบสถ์จะเป็นการเวียนประทักษิณ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากพราหมณ์ ทั้งนี้เพื่อเคารพสถานที่

- การแต่งงาน

ในการแต่งงานเรียกเป็นภาษามอญว่า “จีเรียงเจียะ” หรือคนชั้นสูงเรียก “เปรียงวิเวียหะ” การประกอบพิธีแต่งงานจะมีความเชื่อต่าง ๆ แฝงอยู่มากมาย ตั้งแต่ก่อนแต่งงานจนกระทั่งแต่งงานเสร็จสิ้นไปแล้ว กล่าวคือ

ก่อนที่จะมีการแต่งงานก็จะมีพิธีการสู่ขอ ซึ่งในการสู่ขอฝ่ายชายจะต้องมีการไหว้ผีเรือน หรือผีประจำตระกูลของฝ่ายหญิงก่อน แล้วจึงจะสามารถทำพิธีสู่ขอฝ่ายหนึ่งได้

เมื่อสู่ขอเสร็จแล้ว ก็จะมีการจัดพิธีการแต่งงานเกิดขึ้น ในวันแต่งงานจะมีการยกขันหมากไปยังบ้านฝ่ายหญิง ซึ่งในวันนี้ก็ต้องมีการไหว้ผี โดยการนำเครื่องไหว้ผีไปวางไว้ที่เสาเอกของบ้านเจ้าสาว เครื่องไหว้ประกอบด้วย ไก่ ปลาเสียบ (ปลาย่าง) กลุ่มตัวหนึ่ง แกงผักเหล้า เมื่อไหว้ผีเสร็จแล้วก็จะมีการจัดพิธีการแต่งงานเกิดขึ้น พิธีการแต่งงานของคนมอญก็คล้าย ๆ กับของคนไทย กล่าวคือ จะมีขบวนขันหมาก การกั้นประตูถาม ซึ่งการกั้นประตูของคนมอญจะยาวมาก มีการรดน้ำ เรียกว่า “ท้อบตอย” โดยในการรดน้ำฝ่ายชายหญิงใช้ฝ่ามือขวาวางทับกัน ฝ่ามือซ้ายวางข้างบน ฝ่ามือหญิงวางข้างล่าง ทำให้ในการรดน้ำจึงหลังน้ำเพียงครั้งเดียว พร้อมทั้งกล่าวคำอวยพรให้แก่คู่บ่าวสาว แต่คำอวยพรของคนมอญยาวมาก

หลังจากแต่งงานเสร็จแล้วก็จะไม่มีการส่งตัว ในระยะเจ็ดวันหลังจากแต่งงาน ฝ่ายชายจะต้องแอบมาหาฝ่ายหญิง มาแบบเปิดเผยไม่ได้ หลังเจ็ดวันจึงจะสามารถเป็นสามีภรรยากันอย่างเปิดเผย

- การทำศพ

ในการทำศพของคนมอญก็มีลักษณะคล้าย ๆ กับของคนไทย กล่าวคือ มีการอาบน้ำศพ แต่ถ้าในกรณีเป็นการตายแบบตายโหง เช่น ช้ำตัวตาย ผูกคอตาย เสือกัดตาย จะไม่มีการอาบน้ำศพ เมื่ออาบน้ำศพเสร็จแล้วก็จะแต่งตัวให้ศพ โดยการนุ่งผ้าขาวโจงกระเบนเอาปกไว้ข้างหน้า แล้วนุ่งเอาปกไว้ข้างหลังอีกผืนหนึ่ง หลังจากนั้นจะมัดตราสังข์ด้วยด้ายดิบสีเปลาะ ผูกที่หน้าผากเปลาะหนึ่ง ผูกที่ขมับมือพร้อมทั้งถักดอกไม้รูปเทียน ผูกที่เข่าและผูกที่หัวแม่เท้าอีกเปลาะหนึ่ง เมื่อผูกตราสังข์เสร็จก็จะยกศพวางบนแคร่ไม้ไผ่ เอาผ้าขาวคลุมศพ แล้วทำเพดานด้วยผ้าสีขาวเหนือแคร่ตรงที่วางศพ แล้วเอาแหวนวงหนึ่งผูกด้ายดิบห้อยจากเพดานผ้าขาวลงมาตรงกับสะดือของผู้ตาย และมีกรไกรอีกอันหนึ่งแขวนไว้ด้วย

ศพของคนมอญในระหว่างที่อยู่นบ้านจะไม่นิยมใส่โลง ทั้งนี้เนื่องจากคนมอญเชื่อว่าของวัดไม่นำเข้าบ้าน โลงก็เป็นสิ่งของที่อยู่ในวัด คนมอญจึงเกลียดโลงศพ ไม่ยอมให้มีการนำโลงศพขึ้นไปไว้บนบ้านเด็ดขาด ครั้นจะเอาศพไปวัดก็จะนำโลงมารับที่เชิงบันได

เมื่อนำศพไปถึงวัดแล้วก็จะทำพิธีสวดศพ ในระหว่างจัดงานศพ ลูกหลานจะต้องไปร้องให้เพื่อแสดงความกตัญญู เพราะถ้าไม่ร้องให้ถือว่าไม่กตัญญู และมีการรำน้ำศพ ซึ่งเชื่อกันว่าการรำน้ำศพจะทำให้ได้กุศลแรง

หลังจากทำพิธีเสร็จสิ้นแล้วก็จะมีการเผาศพ ซึ่งในการเผาศพของคนธรรมดาจะมีความแตกต่างกับการเผาศพของพระสงฆ์ ในการเผาศพของคนธรรมดาจะไม่มีพิธีรีตรองอะไรมาก โดยจะใช้มือในการจุดไฟเผา แต่ถ้าเป็นการเผาศพของพระสงฆ์จะมีพิธีมาก กล่าวคือ ถ้าเป็นศพของเจ้าอาวาส หรือสมภาร จะเผาบนปราสาท เมื่อยกศพวางบนปราสาทจะมีธรรมเนียม "การแย่งศพ" โดยจะมีวิธีการก็คือ จะมีเชือกชักรอกสองสายผูกกับตะเชิไว้ แล้วให้คนชัก เส้นไหนคนมากก็จะชักลากไปทางนั้น ซึ่งวิธีการดังกล่าวจะมีลักษณะคล้าย ๆ กับการแย่งศพ และเมื่อถึงเวลาเผาจะไม่ใช้มือในการจุดไฟเผาศพ แต่จะเป็นการจุดไฟโดยใช้ลูกหนู (ลูกหนูเป็นดอกไม้ไฟชนิดหนึ่ง) แล้วให้ลูกหนูวิ่งไปชนศพและเกิดไฟลุกขึ้นมา ดังนั้นการทำลูกหนูสำหรับจุดศพจึงถือว่าเป็นงานกุศลที่ยิ่งใหญ่

นอกจากนี้ในการทำศพจะมีความเชื่อต่าง ๆ ที่แฝงอยู่ เช่น ถ้ามีคนในบ้านตายพร้อมกัน ห้ามเผาศพพร้อมกัน แต่เผาที่เดียวกันได้ และก่อนที่จะเผาศพที่สองต้องให้ไฟที่เผาศพแรกมอดเสียก่อน ถ้ามีคนตายสองคนในหมู่บ้าน วันเดียวกัน ต้องเอาศพหลังไปเผาหรือฝังก่อน แล้วจึงเอาศพแรกไป และถ้าคนที่ตายเป็นผู้หญิงท้องหรือตายทั้งกลมหรือตายหลังคลอด จะไม่เอาศพไว้ค้างคืนแต่จะฝังให้เร็วที่สุด โดยในระหว่างการเคลื่อนย้ายศพจะให้สามีถือดาบนำหน้าศพ เมื่อฝังศพเสร็จก็จะต้องเอาหนามสะไว้ที่หลุมศพด้วย ขณะเดียวกันก็มีความเชื่อปลีกย่อย เช่น เมื่อยกศพออกจากบ้านแล้วจะเอาไม้ หรือมีดขีดดินคันทันที , บางบ้านเมื่อเอาศพลงจากบ้านแล้วก็จะไม่ให้กระไดเก่า แต่จะทำกระไดอันใหม่มาแทน , ศพจะต้องเอาลงจากบ้านทางทิศตะวันตก เป็นต้น

- ประเพณีสงกรานต์

วันสงกรานต์ของมอญจะเป็นวันที่ 13 ,14 และ 15 เมษายนของทุกปีเช่นเดียวกับวันสงกรานต์ของคนไทย ในวันสงกรานต์จะมีกิจกรรมที่คนมอญนิยมทำกันก็คือ การหุงข้าวสงกรานต์ วิธีการทำข้าวสงกรานต์ คือ นำข้าวเปลือก 1 กำ ฝัด 7 ครั้ง ล้างน้ำ 7 ครั้ง แล้วนำมาหุง และเมื่อข้าวสุกแล้ว ก็นำข้าวสุกล้างน้ำสะอาดอีกครั้งหนึ่ง พร้อมทั้งแช่และอบด้วยน้ำดอกมะลิ เหมือนข้าวแช่ทางภาคเหนือ ส่วนเครื่องเคียงที่เป็นกับแกล้มที่ใช้กินกับข้าวสงกรานต์ คืออาหารที่ทำจากพืชมีรสเค็ม ซึ่งคนมอญมีความเชื่อว่าใครได้รับประทานข้าวสงกรานต์จะเป็นสิริมงคลกับบุคคลนั้น หลังจากทำข้าวสงกรานต์เสร็จแล้ว ก็จะต้องเชิญสาว ๆ นำข้าวสงกรานต์

พร้อมอาหารคาวหวานไปถวายพระสงฆ์ตามวัด เฉพาะในตอนเช้าตรู่ของทั้ง 3 วัน และระหว่าง กลับจากวัดก็จะมีภรรดาน้ำอวยพรตลอดทาง

วิธีการสังเกตว่าบ้านใดหุงข้าวสงกรานต์บ้าง จะสังเกตได้จากบ้านสงกรานต์ที่สร้างไว้ หน้าบ้าน กล่าวคือ บ้านใดที่มีการหุงข้าวสงกรานต์ จะมีการสร้างบ้านสงกรานต์ชั่วคราว ซึ่งเป็น ศาลเพียงตาไว้หน้าบ้าน จะมีลักษณะสูงเพิงตา (ระดับตาของเจ้าบ้าน) กว้างยาวประมาณ 1 ศอก ตกแต่งด้วยกระดาษสีต่าง ๆ มีใบมะพร้าวประกอบเสาสีเส้า และมีพื้นสำหรับวางข้าว สงกรานต์ กับข้าว และขนมมณเฑียร เพื่อบวงสรวงท้าวมหาสงกรานต์ โดยจะทำการบวงสรวงทั้ง 3 วัน คือ 13 , 14 และ 15 เมษายน วัดอุประสงคิในการบวงสรวงก็คือ เพื่อขอพรและสร้างความเป็น สิริมงคลแก่เจ้าของบ้านและญาติมิตร